

Тақризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Ҷамшедзода Хусрав Ҷамшед дар мавзӯи “Мукамалгардонии сифатҳои маҳсулнокии гӯсфандони зоти тоҷикӣ бо усули селексияи дохилизотӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои кишоварзӣ аз рӯйи ихтисоси 06.02.07 - Зотпарварӣ, селексия ва генетикаи ҳайвоноти кишоварзӣ пешниҳод шудааст.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот. Гӯсфандпарварӣ барои аҳолии Тоҷикистон аз қадимулайём соҳаи анъанавии чорводорӣ маҳсуб меёбад. Қисми асосии гӯсфандони дар кишвар парваришёбанда думбадор ва ба зотҳои равандашон сергӯшту сerratған мансуб мебошанд. Онҳо зудрас ва дар давоми сол дар шароити чарогоҳ нигоҳдоштан хеле хуб мутобик мебошанд.

Талаботи мавҷудаи аҳолии нисбат ба маҳсулоти гӯсфандпарварӣ муносибати фермеронро нисбат ба парвариши ин ё он зот ба кулӣ тағйир дод. Ин дар он инъикос мегардад, ки бештари онҳо бо сабаби доштани вазни зиёд ва мутаносибан баромади баланди маҳсулоти гӯшту-чарбу ба парвариши гӯсфандони зоти ҳисорӣ машғул мешаванд. Дар мамлакат мавҷуд набудани саноати коркарди пашм сабаби ба мақоми дуюмдараҷа фаромадани парвариши зотҳои серпашми гӯсфандон мегардад. Ин маҳсусан ба гӯсфандони зоти гӯшту равғану пашмдеҳи тоҷикӣ, ки саршуморашон хеле кам шудааст ва дар айни замон наздикии 8000 сарро ташкил медиҳад, таалук дорад.

Ҳолати баамаломата тарҳрезии низоми оқилонаи ҳифз ва истифодаи захираҳои ирсии зотҳои гӯсфандони дар ҷумҳурӣ парваришёбандаро вобаста ба тағйирёбии иқлим тақазо менамояд.

Аммо маълум аст, ки иҷрои корҳои селексионӣ зотпарварӣ бо зотҳои саршуморашон кам мураккаб мебошад ва дар ин ҳолатҳо ба селекционер лозим меояд, ки ҷуфтikuнонии хешӣ ва дар баъзе ҳолатҳо ҷуфтikuнонии боз ҳам хешии наздики ҷуфтҳои волидайнро истифода баранд.

Дар алоқаманди бо ин, мукамалгардонии минбаъдаи сифатҳои маҳсулнокии зоти гӯсфандони гӯшту пашму равағандеҳи тоҷикӣ, нигоҳдорӣ ва зиёд намудани саршумори онҳо ба амалӣ гардидани корҳо дар ҳудуди ҷуфтikuнонии дохилизотӣ бо истифода бурдани гуногунии таркиби ирсии ин зот алоқамандии зич дорад. Иҷро намудани корҳои мазкур муҳимияти таҳқиқотҳои гузаронидашударо муайян намудааст.

Навгониҳои корҳои илмии мазкур аз мукамалгардонидани маҳсулнокии гӯсфандони зоти тоҷикӣ ва баланд бардоштани сифатҳои зоти онҳо, вобаста ба интиҳоб ва хостагирӣ аз рӯйи авлодҳои мавҷуда

дар дохили зот, омӯхтани самаранокии чуфткунони меш ва қўчқорҳо аз рӯйи мансубияти онҳо ба авлодҳои гуногун ва таъсири он ба сифати насл, маҳсулнокии гӯштию пашмӣ ва дар ин асос кор карда баромадани самаранокии селексияи дохилизотӣ иборат мебошад.

Аҳамияти амалӣ ва татбиқи натиҷаҳои таҳқиқот. Таҳқиқотҳои гузаронидашуда аз ҷиҳати амалӣ нисбати баланд бардоштани маҳсулнокии ва ҳифзнамоии гуногуннамудии генеологӣ зоти гӯсфандони дар минтақаҳои гуногуни парваришбандаро таъмин менамояд. Натиҷаҳои он дар қорҳои селекционӣ оид ба мукамалгардонидани маҳсулнокии гӯсфанди зотӣ тоҷикии хоҷагии зотпарварии С. Шерназаров ва Парваришгоҳи давлатии гӯсфанди зоти тоҷикии ноҳияи Хуросони вилояти Хатлон қорӣ карда шудааст.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳо. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотҳои иҷрогардида, асосноккунии илмӣ онҳо, натиҷагирӣ ва тавсияҳо, ки дар диссертатсия оварда шудаанд, интиҳоби дурусти равандҳои таҳқиқот ва методикаи иҷроиши он, мувофиқати натиҷаҳои ба дастоварда бо шарҳи адабиёти дигари соҳавӣ, тасвиби натиҷаҳои ба дастомада ва қорқарди биометрии маводи аввалия бо истифода аз барномаи компютери "Microsoft Excel" тасдиқ мегардад. Асосноккунии масъалаҳои мавриди омузиши диссертатсия дар он инъикос меёбад, ки таҳқиқотҳои гузаронидашуда дар саршумори ба қадри кофӣ зарурии гӯсфандони авлодҳои мавҷуда гузаронида шудааст. Қорҳои илмӣ гузаронидашуда мувофиқи усулҳои тасдиқшудаи таҳқиқот иҷро карда шудааст, ки аз натиҷаҳои қорқарди омории эътимоднокии таҳқиқотҳо бар меояд. Ҳангоми омӯхтани тағирёбии рушду инкишофи ҷавонаҳо, маҳсулнокии гӯшту-равған ва пашмии гӯсфандони синну солшон гуногун аз усулҳои қабулгардидаи зоотехникӣ, биологӣ ва иқтисодии таҳлил истифода бурда шудааст. Хулоса ва тавсияҳо ба истехсолот, ки аз тарафи Ҷамшедзода Хусрав Ҷамшед пешниҳод шудаанд аз муҳтавои диссертатсия баромада дар назария ва амалияи гӯсфандпарварии муосир саҳми арзанда доранд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо), мавзӯҳои илмӣ. Диссертатсия дар асоси барномаи комплекси Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншох Шоҳтемур оид ба қорводорӣ (РҚД 0116ТJ00549) дар давраи солҳои 2010-2016 гузаронида шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Аз ҷиҳати илмӣ парвариш, мукамалгардонии сифатҳои зотӣ ва баланд бардоштани маҳсулнокии гӯсфандони зоти тоҷикӣ бо усули селексияи дохилизотӣ мутобиқи шиносномаи ихтисоси 06.02.07 – Зотпарварӣ, селексия ва генетикаи ҳайвоноти кишоварзӣ асоснок карда шудааст.

Саҳми шахсии унвонҷӯи дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Муаллифи диссертатсия самт ва усулҳои таҳқиқоти интихобкардаи худро аз ҷиҳати назариявӣ мустақилона асоснок карда, усулҳои мукамалгардонии сифатҳои зотӣ ва маҳсулнокии ғӯсфандони зоти тоҷикиро муайян намудааст. Муаллиф усулҳои интихобгардидаи таҳқиқот, ташкил ва гузаронидани таҷрибаҳои илмӣ-хоҷагидориро оид ба омӯзиши самаранокии мукамалгардонии дохилизотии сифатҳои зотӣ ва маҳсулнокии ғӯсфандони зоти ғӯшту равғану пашмдеҳи тоҷикиро муайян намуда, маълумоти бадастовардашудаи таҷрибавиро ба таври оморӣ коркард карда, натиҷаҳои таҳқиқотро дар нашрияҳо инъикос намудааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар:

- чаласаҳои ҳарсолаи кормандони кафедраи зотпарварӣ ва генетикаи ҳайвоноти хоҷагии қишлоқи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур (солҳои 2010-2016);

- дар конференсияи байналмилалӣ илмию-амалии Институти чорводорӣ ва чарогоҳи АИКТ “Ҳолат ва дурнамои мукамалгардонии хусусиятҳои ирсӣю маҳсулнокии ғӯсфандони зотҳои думбадор”, с. 2021;

- дар чаласаи васеи кафедраи зотпарварӣ ва генетикаи ҳайвоноти хоҷагии қишлоқи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур бо фаро гирифтани олимони дигар кафедраҳо (соли 2023) ба таври маъруза гузориш дода шудаанд. Натиҷаҳои бадастовардаи таҳқиқот дар хоҷагии зотпарварии ба номи С. Шерназаров ва Парваришгоҳи давлатии ғӯсфандони зоти тоҷикии ноҳияи Хуросони Вилояти Хатлон татбиқ гардидааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Аз рӯйи маводи диссертатсия 7 мақолаҳои илмӣ нашр шудааст, аз ҷумла 3 мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризишавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда ба таъбиқ расонида шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия дар ҳаҷми 139 саҳифаи матни ҷопи компютерӣ омода карда шуда, аз муқаддима, шарҳи адабиёт, мавод ва усулҳои таҳқиқот, муҳокимаи натиҷаҳо ва тавсияҳои амалӣ, ҳамчунин феҳристи адабиёти истифодашуда, ки 147 номгӯйро дарбар мегирад иборат мебошад. Диссертатсия 26 ҷадвал ва 11 расм дорад.

Дар муқаддима диссертант зарурияти гузаронидани таҳқиқотҳои мазкурро асоснок кардааст. Дар ҳамин ҷо мақсад, вазифа ва объектҳои таҳқиқот, нуқтаҳои асосии диссертатсия барои ҳимоя нишон дода шудаанд.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Қисмати таҷрибавии таҳқиқот дар солҳои 2010 - 2016 дар саршумори ғӯсфандони зоти тоҷикии заводи зотпарварии ба номи С. Шерназаров ва Парваришгоҳи ғӯсфандони зоти тоҷикии ноҳияи Хуросони вилояти Хатлон, ҳамчунин дар озмоишгоҳи

пашми шуъбан селекция ва технологияи гӯсфандпарвари ва бузпарвари Институти чорводорӣ ва чарогоҳи Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон иҷро карда шудааст.

Интихоби гурӯҳи таҷрибавии гӯсфандон ба таври комиссияи бо иштироки кормандони илмии Институти чорводорӣ ва чарогоҳи АИКТ ва мутахассисони хоҷагӣ аз рӯи мансубияти гӯсфандон ба авлод амалӣ карда шудааст.

Дар солҳои охир саршумори гӯсфандони зоти тоҷикӣ нисбат ба 1980 соли то 93,70% кам гашта бошад ҳам, маълум гардидааст, ки дар айни замон дар сохтори генеологияи он 5 авлод нигоҳ дошта шудааст - I, IV, V, VIII ва X. Вобаста ба ин муайян карда шудааст, ки мукамалгардонидани минбаъдаи сифатҳои зотӣ ва маҳсулнокии ин зот дар шароити паҳншавии маҳдуди парвариш истифодаи усули ҷуфтikuнонии дохилизотӣ афзалиятнок мебошад.

Дар асоси корҳои иҷрогардида маълум гардид, ки вазни зиндаи кӯчқорбарраҳо ва барраҳои модинаи авлодҳои якум ва даҳум дар вақти таваллуд мутаносибан 5,1-4,8 ва 4,5-4,3 кг ва дар синни 4,5-5,0 моҳагӣ 34,8 34,5 ва 32,0-30,7 кг-ро ташкил додааст. Чунин афзалият, ҳам дар вазни зинда ва ҳам рушду нумуи бадани гӯсфандон дар синни калонсолӣ низ хифз меёбад.

Дар хоҷагии зотпарварии ба номи С. Шерназаров аз рӯи нишондоди вазни зинда дар байни барраҳои навтаваллудшудаи наслҳои авлоди I-VIII ва I-IV (сафед ва сурхчаранг) ҷӣ дар байни барраҳои нар (5,0-5,0 кг) ва модабарраҳо (4,6-4,7 кг) фарқият дида намешавад. Дар саршумори Парваришгоҳ бошад, вазни зиндаи авлоди X-VIII мувофиқ ба чинси барраҳо 4,0-4,3 кг ва авлоди I-IV мутаносибан 3,9-3,3 кг-ро ташкил намудааст. Дар натиҷаи дуруст истифода бурдани чарогоҳи тобистона вазни зиндаи барраҳои хоҷагии зотпарварии ба номи С.Шерназаров 7,3-7,7 маротиба ва Парваришгоҳ бошад то 8,6 - 10,5 маротиба нисбати вазни зиндаи давраи таваллуд зиёд шудааст.

Аз ҷиҳати тароши пашми баҳорӣ байни кӯчқорҳои наслдеҳ ва мешҳои калонсоле, ки аз натиҷаи ҷуфтikuнонии байниавлодӣ гирифта шудаанд фарқият хеле кам ба назар мерасад. Дарозии миёнаи пашми гӯсфандон аз 20,6 то 24,3 см-ро ташкил медиҳад [6М].

Аз рӯи нишондоди баҳодихии кӯчқорҳои насли аз вазни зиндаи насли кӯчқорчаҳо ҳангоми аз модаронашон ҷудо намудан, кӯчқорҳои №№ 65, 93, 68, 40 ва аз рӯи модабарраҳо бошад, кӯчқорҳои №№ 93 ва 68 ҳамчунон беҳсозанда муайян гаштаанд. Кӯчқорҳои № 67 ва 65 бошанд бадқунандагони насл мансуб дониста шуд.

Гӯсфандони дурагаи тоҷикию ҳисорӣ - дорой қобилияти баланди вокени афзун намудани вазни зинда мебошанд. Масалан: дар оғози таҷрибаҳо вазни зиндаи гӯсфандони гурӯҳҳо ба ҳамдигар наздик буда, фарқияти калон надоштанд. Дар давоми 6 моҳи таҷриба вазни зиндаи барраҳои модинаи гӯсфандони зоти тоҷикӣ то 16,2 кг, кӯчқорҳо 24,8 кг ва мешҳо 18,1 кг афзудааст. Ин нишондод дар гӯсфандони дурагаҳо мутаносибан 19,5 кг, 27,0 ва 20,6 кг-ро ташкил медиҳад.

Вазни зиндаи кӯчқорбарраҳои зоти тозаи тоҷикӣ дар давраи 60 рӯзи фарбеҳкунӣ 12,55 кг ва дурагаҳо бошад 14,65 кг ё ин, ки 35,65 ва 35,86 % афзудааст. Вазни гӯшти тозаи қасобигардида дар ҳарду гурӯҳҳо афзоиш ёфта, дар кӯчқорҳои зоти тоҷикӣ 50,74 ва дурагаҳо бошад 58,46 %-ро ташкил кард. Баромади гӯшти наъви якум аз гӯшти хунуккардашуда дар давраҳои фарбеҳкунӣ дар дурагаҳо 91,24 % ва 92,19 %, зоти тоҷики бошад 91,72 ва 91,24 %, гӯшти наъви дуюм бошад мутаносибан 8,76 ва 7,81; 8,28 ва 8,76 %-ро ташкил намудааст.

Таҳлили самаранокии иқтисодии гузаронидани корҳо оид ба мукамалгардонии маҳсулнокии гӯсфанди зоти тоҷикӣ бо истифода авлодҳои дохилизотӣ афзалият дорад. Масалан, дар синни 18,0 моҳагӣ аз фӯрӯши кӯчқорбарраҳои наслии аз ҷуфтikuнонии авлодҳои I × IV ба даст овардашуда даромади иловаги, ки 396 сомониро ташкил медиҳад гирифта шудааст. Ин нишондод дар авлоди X × VIII ба -318 сомонӣ баробар аст.

Диссертатсияи мазкурро дар умум мусбӣ баҳогузорӣ карда ҳамзамон якчанд норасоииҳои ҷой доштаро қайд кардан мехостам:

1. Ҷадвали 2 автореферат (саҳ. 13). Аз руи нишондодҳои ин ҷадвал дида мешавад, ки барраҳои авлоди I ҳангоми таваллуд ва дар синни 18 моҳагӣ низ аз дигар авлодҳо бо вазни зиндаи зиёд фарқ мекунанд. Инро чи гуна маънидод мекунад?
2. Ҷадвали 8 диссертатсия (саҳ. 80). Гӯсфандони авлоди 10 нисбат ба дигар авлодҳо маҳсулнокии пашмии зиёд доранд. Оё ин таъсири ягон омил аст ё хусусияти хоси гӯсфандони ҳамин авлод?
3. Бо кадом мақсад қучқорҳои авлоди X-ро бо мешҳои авлоди VIII ва қучқорҳои авлоди I-ро бо мешҳои авлоди IV ҷуфтӣ кунонед?
4. Бо кадом мақсад бурдоқikuнонии қучқорҳои дурагаро гузаронидед?

Қайд кардан зарур аст, ки норасоӣҳои нишондодашуда муҳимияти корҳои гузаронидашуда, навгонии илмӣ диссертатсияро паст намекунад.

Хулоса. Кори диссертатсионии Ҷамшедзода Хусрав Ҷамшед таҳқиқоти илмӣ баанҷомрасонидашуда буда дар дараҷаи баланди илмӣ-методӣ иҷро карда шудааст. Таҳқиқотҳои илмӣ аз ҷиҳати методӣ дуруст ба роҳ монда шуда, маводҳои ранга бошад мазмуни корро пурра мекунад. Натиҷаҳои асосии илмӣ ва пешниҳодҳои амалӣ аз мазмуни диссертатсия бармеоянд ва илман асоснок карда шудаанд.

Дар маҷмуъ диссертатсияи Ҷамшедзода Хусрав Ҷамшед дар мавзӯи “Мукамалгардонии сифатҳои маҳсулнокии ғӯсфандони зоти тоҷикӣ бо усули селекцияи дохилизотӣ” аз ҷиҳати мубрамии мавзӯъ, навгонии илмӣ, аҳамияти амалӣ, мазмун ва ҳаҷми диссертатсия, асосноккунии натиҷаҳо ва хулосаю пешниҳодҳо ба талаботҳои Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба диссертатсияҳои номзадӣ илм ҷавобгӯ буда, худи унвонҷӯ ба додани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои кишоварзӣ аз рӯи ихтисоси 06.02.07 – зотпарварӣ, селекция ва генетикаи ҳавоноти кишоварзӣ сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Шокирӣ Камолиддин Маҳмадалӣ,

номзади илмҳои кишоварзӣ,

Портфолио менечер дар

ҶДММ “ДиЭйАй

глобал дар Тоҷикистон”

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон

Шаҳри Бохтар

Почтаи электронӣ: kamolidin.qurbonov@gmail.com

Телефон: +992 935059432

05 декабри соли 2024